

В. М. Белакурскі,

*кандыдат філасофскіх навук, дацэнт,
дацэнт кафедры філасофіі і метадалогіі
гуманітарных навук Беларускага дзяржаўнага
ўніверсітэта культуры і мастацтваў;*

Ж. Я. Белакурская,

*кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
дацэнт кафедры міжкультурных
камунікацый Беларускага дзяржаўнага
ўніверсітэта культуры і мастацтваў*

МІЖКУЛЬТУРНАЯ КАМУНІКАЦЫЯ Ў КАНТЭКСЦЕ ГЛАБАЛЬНЫХ ПРАБЛЕМ

Тэрмін «міжкультурная камунікацыя» ўпершыню быў уведзены ў навуковы зварот у сярэдзіне 50-х гг. ХХ ст. амерыканскім даследчыкам Э. Холам у рамках распрацаванай ім для Дзярждэпартаменту ЗША праграмы адаптацыі амерыканскіх дыпламатаў і бізнесменаў у замежных краінах. У 1959 г. асноўныя палажэнні аб міжкультурнай камунікацыі ён прадставіў у сваёй працы «Маўклівая мова». Абапіраючыся на тэорыю Сепіра-Уорфа аб сувязі мыслення і мовы, навуковец абгрунтаваў навучанне культуры па аналогіі з навучаннем замежным мовам.

Інстытуцыялізацыя міжкультурнай камунікацыі як навуковай дысцыпліны была завершана ў другой палове ХХ ст. Беларускія даследчыкі ў гэтай сферы заявілі аб сабе ўпершыню ў лінгвістыцы [1; 3]. Сучаснае разуменне камунікацыі дазваляе разглядаць яе як працэс абмену паміж людзьмі ведамі, ідэямі, думкамі, уяўленнямі, эмоцыямі і інш.

Сёння ў глабальным свеце прадстаўнікі розных краін, соцыумаў і культур інкарпараваны ў адзінае глабальнае грамадства. Мільёны людзей задзейнічаны ў міжнародным бізнесе, палітыцы, адукацыі, турызме і г. д. Таму «найважнейшай часткай працэсу глабалізацыі выступаюць працэсы ў вобласці камунікацыі, якія трансфармуюць усю культуру ў рамках узнікаючай камунікацыйнай прасторы. Такое трансфармаванне азначае не проста эвалюцыйную змену асобных элементаў сістэмы, а перамену самой сутнасці сістэмы, гэта значыць яе пераход у іншую якасць» [2, с. 23].

Рэфлексіўнасць удзельнікаў міжкультурнай камунікацыі вядзе да «пашырэння» іх ідэнтычнасці, што выклікае насцярожваючыя наступствы: нарастанне касмапалітызму і «сітуацыйнай» ідэнтычнасці; размыванне этнічных, культурных і іншых адрозненняў, што ўплывае на мову, веравызнанне, жыццёвы ўклад і г. д. «Камунікацыя ператвараецца ў самастойную субстанцыянальную структуру, а асобныя культуры аказваюцца ўнутры гэтага агрэсіўнага асяроддзя» [2, с. 24].

Культурная глабалізацыя выступае сёння найбольш значнай і эфектыўнай формай глабалізацыі. Даследчыкі выдзяляюць тры сучасныя парадыгмы культурнай глабалізацыі: гіперглабалісцкую, скептычную, трансфармісцкую [4; 5]. Першая звязана з тымі практыкамі, якія арыентаваны на камерцыялізацыю культуры з атрыманнем найбольшага барышу (Ф. Фукуяма). У рамках скептычнага падыходу (С. Хантынгтан) прызнаюцца як культурныя адрозненні, так і ўнікальнасць тых ці іншых культур. Трансфармісцкая парадыгма (А. Мак-Гру, Д. Разенау) абаяраецца на ідэю аб тым, што глабальныя «выклікі»носяць незваротны характар, таму вызначыць ступень іх уплыву на канкрэтныя культуры даволі складана.

Усведамленне неабходнасці міжкультурнай камунікацыі як абавязковай умовы вызначэння свайго пачэснага месца ў глабальным свеце становіцца вельмі важным для сучаснай Беларусі. Больш за тое, пераадоленне старых стэрэатыпаў, укараненне талерантнасці ў сацыяльную тканіну, удакладненне самаідэнтыфікацыі ўсіх слаёў беларускага грамадства без яе немагчыма.

Дыскурс міжкультурнай камунікацыі прадугледжвае дыялектычнае ўзаемадзеянне канцэптаў «свой» – «чужы», «талерантнасць», «канфлікт», «стэрэатып», якія структуруюць свае спецыфічныя характарыстыкі – міжкультурную кампетэнтнасць і «тэматычны рэпертуар» [6, с. 44]. Міжкультурная кампетэнтнасць праяўляецца ў двух аспектах: як сукупнасць лінгвістычных і экстралінгвістычных ведаў, а таксама як эмпатыўнасць, талерантнасць, рэфлексія, здольныя садзейнічаць фарміраванню структур бесканфліктнага міжкультурнага ўзаемадзеяння.

Міжкультурная камунікацыя працякае сёння ў прасторы моўнага «шматгалосся». Адваротным бокам гэтай разнастай-

насці выступае феномен мовы глабальнай камунікацыі. У дадзеным выпадку трэба падкрэсліць, што вылучэнне англійскай мовы як глабальнай выклікана эканамічнымі дасягненнямі англамоўных краін, такіх як ЗША і Вялікабрытанія.

Цэнтральным элементам камунікатыўнага працэсу выступае моўная асоба. Яна прадстаўляе сабой нацыянальна-спецыфічны тып камуніканта, які валодае культурна абумоўленай ментальнасцю, карцінай свету і сістэмай каштоўнасцей. Дадзенай асобе ўласцівы пэўныя кагнітыўныя падыходы, моўныя, паводзінскія і камунікатыўныя нормы. Характар камунікатыўнай дзейнасці моўнай асобы ў значнай ступені вызначаецца нацыянальна-культурнымі рысамі. Такая асоба ўспрымае навакольны свет, як правіла, праз прызму той карціны свету, што існуе ў дадзеным соцыуме. Пры яе ўступленні ў кантакт з моўнай асобай іншай культуры можа ўзнікнуць «дысананс менталітэтаў» (карцін свету, каштоўнасчых арыенціраў і інш.), які выклікае крызіс ідэнтычнасці. Рух камунікантаў насустрач адзін аднаму выяўляецца ў трансфармацыі розных аспектаў іх культурных адносін і садзейнічае фарміраванню міжкультурнай моўнай асобы.

Найважнейшымі паняццямі калектыўнай моўнай асобы на ўзроўні нацыі выступаюць нацыянальны характар, моўная карціна свету, менталітэт, тып (архетып), стэрэатып. Канцэптuallyная прастора моўнай асобы арганізуецца ў канцэптасферу, якая дае носьбітам мовы магчымасць сумеснай «творчасці сэнсаў».

Патрабуюцца даволі моцныя намаганні, каб індывід, які апынуўся ў новым культурным асяроддзі, змог бы «сінхронізаваць» свае культурныя канцэпты як ментальныя стварэнні з канцэптамі носьбітаў іншых лінгвакультур. Сучасная беларуская моўная асоба фарміруецца ў сферы дзейнасці нацыянальнай канцэптасферы. Разам з тым яна пастаянна адчувае ўплыў звонку. У значнай ступені гэта залежыць ад фактараў палітычнага, эканамічнага, моўнага характару і інш. У наш час, у выніку культурных трансфармацый, індывіды і соцыум у значнай ступені страцілі ранейшыя ўзоры і сістэмы сацыякультурных арыентацый. У паўсядзённае жыццё сёння дакучліва ўрываюцца арыентаваныя на Захад каштоўнасна-мэтавыя ўстаноўкі, новыя жыццёвыя практыкі і мадэлі паводзін. Сённяшняя куль-

турная сітуацыя ў Рэспубліцы Беларусь характарызуецца не столькі зменаў цывілізацыйнай парадыгмы, колькі трансфармаваннем культурнага ядра соцыуму. Нарастаючая інтэнсіўнасць глабальных камунікацый вядзе да «разрыву» паміж інавацыйнымі працэсамі і здольнасцю іх адэкватнага засваення. «Глабальная камунікатыўная прастора з'яўляецца сродкам (інфармацыйнай прасторай) інфіцыравання культуры... Найбольшы эфект дасягаецца, як і ў выпадку з жывымі арганізмамі, менавіта ў тых месцах, дзе аслаблены імунітэт сістэмы, гэта значыць, яе культурны імунітэт» [2, с. 24].

Адным з самых насцярожваючых феноменаў у сучасным беларускім грамадстве паўстане працэс дэтрадыцыяналізацыі, які закрануў сёння розныя бакі грамадскага жыцця – ад культурнай ідэнтыфікацыі да асабістай сексуальнасці. Сярод прычын, якія паўплывалі на рэлятывізацыю нацыянальнай культурнай традыцыі, трэба перш-наперш адзначыць адкрытасць беларускага грамадства, уключанага ў глабальную міжкультурную камунікацыю, уздзеянню з боку іншых культур. Дэтрадыцыяналізацыя жыццёвага свету суправаджаецца стратай надзейнасці і празрыстасці быцця чалавека. Калі традыцыі страчваюць сваю сілу, вызваляючы індывіда ад шматлікіх сітуацый асабістага выбару і адказнасці за яго, чалавек вымушаны нанова канструяваць або аднаўляць сваю ідэнтычнасць.

Такім чынам, для Беларусі праблема захавання нацыянальнай ідэнтычнасці ва ўмовах глабалізацыі камунікатыўнай прасторы выглядае даволі супярэчліва. З аднаго боку, відавочна імкненне беларускага грамадства захаваць родную мову, культурныя традыцыі, каштоўнасныя ўстаноўкі, менталітэт, з другога, аглядаючыся на Захад і Усход, значная частка соцыуму дэманструе спробы «вымяраць» беларускае па меркам суседзяў.

1. Мечковская, Н. Б. Социальная лингвистика / Н. Б. Мечковская. – М. : Аспект-Пресс, 2000. – 207 с.

2. Миронов, В. В. Философия как форма рефлексии над процессами развития современной культуры / В. Миронов // Философские науки. – 2014. – № 12. – С. 20–25.

3. Міхневіч, А. Я. Выбраныя працы: Мова – Культура – Камунікацыя / А. Я. Міхневіч. – Мінск : РІВШ, 2013. – 380.

4. Фукуяма, Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма. – М. : АСТ, 2004. – 730 с.

5. Хантингтон, С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон. – М. : АСТ, 2008. – 603 с.

6. Черняк, Н. В. Межкультурная компетенция: история исследования, определение, модели и методы контроля / Н. В. Черняк. – М. : Флинта, 2016. – 265 с.

*О. П. Беляева, доцент,
доцент кафедры хореографии
Белорусского государственного
университета культуры и искусств*

ТРАДИЦИИ И НОВАТОРСТВО В БЕЛОРУССКОМ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОМ ФОЛЬКЛОРЕ

Процесс развития традиционной национальной культуры непосредственно связан с художественным наследием народа, его бытованием, региональными и локальными особенностями. Народное творчество является приоритетной составляющей духовной культуры белорусов, формой коллективной творческой деятельности, бытующей в народной среде и передающей из поколения в поколение сложившиеся традиции, умения и навыки. Это одна из форм этногенетического социума белорусов, сформировавшаяся вследствие активизации сложных интеграционных процессов развития народного творчества и являющаяся носителем неограниченного потенциала художественных технологий.

Народное творчество отождествляется с понятием «фольклор». Фольклор (с англ. народная мудрость) в широком понимании – форма художественного творчества, отражающего миропонимание народа, его стремление к целостности и совершенству, коллективная деятельность автономных групп или индивидуумов, являющаяся адекватным выражением народных традиций, социальной и этнографической самобытности.

Важнейшей составляющей традиционной культуры белорусов является хореографический фольклор. Народное танцевальное творчество – древнейший вид массового художествен-